

Юлія Подкопаєва
кандидат психологічних наук
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича
м. Чернівці (Україна)
Олена Маляр
кандидат психологічних наук
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»
м. Вінниця (Україна)

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ДУХОВНИЙ ІДЕАЛ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах трансформації українського суспільства відбувається різнобічний вплив на духовний розвиток підростаючого покоління. З раннього дитинства особистість, сприймаючи інформацію як на свідомому, так і підсвідомому рівні через засоби масової інформації, формує перші уявлення про духовні ідеали та цінності, які з віком набувають все більшої самоцінності та духовної значущості.

Духовними ідеалами дітей молодшого шкільного віку виступають переважно образи казкових персонажів мультфільмів, літературних героїв, історичних осіб, інших людей і змінюються під впливом нових вражень шляхом ідентифікації та наслідування (А. Бандура, Ж. Піаже, Н. А. Побірченко, Т. С. Яценко та ін.).

Уявлення про духовний ідеал молодших школярів – це суб'єктивно-досконалі образи, які через ідентифікацію та наслідування їх носіїв, сприяють формуванню ціннісного ставлення до ідеалів Краси та Добра [2, с. 71].

Науковці звертають увагу на те, що дитина як найбільш чутлива частина соціуму виявляється незахищеною від різноманітних негативних впливів (О. О. Бодальов, В. С. Мухіна, Т. О. Репіна та ін.). Телебачення веде до формування роздратованості та агресивної поведінки, примітивних почуттів та емоцій (М. О. Бойко, О. В. Петрунко, Л. Чорна). Водночас, позитивним є те, що при перегляді мультфільмів діти можуть засвоювати різні способи взаємодії з довкіллям (В. М.

Бондаровська, О. В. Квашук), навчатися позитивно сприймати себе, проявляти повагу, розуміння до інших (Н. В. Ларіна, Л. С. Міхеева) тощо [1].

Засоби масової інформації впливають на формування уявлень про духовний ідеал дитини, її поведінку, систему стосунків, орієнтуюче спрямування та ідентифікацію. Однак, регламентувати дію радіоінформації на дітей із кожним днем стає все важче. У такій складній атмосфері мовної дії, де розрахунок іде не тільки і не стільки на розум, скільки на почуття, дитині важко розібратися самостійно. Практика та спеціально проведені дослідження показують, що відбір кінофільмів, радіо- та телепередач батьками для перегляду і прослуховування дітьми існує лише формально, без належного реагування. Більшість дітей переглядають та слухають все, а от обговорюють батьки з дітьми лише дитячі фільми, радіопередачі. Все решта вони сприймають за власним розумінням. Насилля на телебаченні не лише підвищує дитячу агресивність, а й впливає на їх систему морально-духовних цінностей та поведінку [3, с. 411]. Постійно діючий вплив засобів масової інформації, який із самих ранніх років оточує підростаючу особистість, формує у неї життєві погляди, сприяє засвоєнню як позитивних, так і негативних уявлень про духовний ідеал, про вищу людську цінність.

Для дослідження впливу ЗМІ на формування уявлень про духовний ідеал у дітей молодшого шкільного віку було використано анкетування батьків. Отримані в ході анкетування дані уможливили з'ясувати вплив на сформовані ідеали дитини улюблених фільмів, мультфільмів, відеоігор, книжок, журналів, творів мистецтва у межах сім'ї.

З'ясовано, що діти вдома найбільше любляють грати у різноманітні комп'ютерні ігри (81,2%), але є сім'ї, в яких відсутній комп'ютер (13,8%), або батьки (5,0%) принципово, не дозволяють дітям грати на ньому, натомість, займаються з ними художньою самодіяльністю. Перевагу комп'ютерним іграм надають як хлопчики, так і дівчата. Зокрема, за відповідями батьків 37,0% дітей (17,0% хлопчиків і 20,0% дівчаток) грають в ігри, які позитивно впливають на формування духовного ідеалу. Проте, існує досить значна кількість дітей (63,0%), які надають перевагу комп'ютерним іграм негативного спрямування.

Батьки зазначили (17,5%), що діти (6,3% хлопчиків і 11,2% дівчаток) додатково читають книги та літературні твори, які впливають на збагачення їх духовного світу. Решта 72,5% батьків зазначили, що їх діти (у переважній більшості хлопчики – 48,7% та 23,8% дівчаток) не люблять читати. Вони читають лише ті книги і літературні твори, які задають у школі.

Лише незначній частині молодших школярів (7,5% хлопчиків і 8,7% дівчаток) батьки виписують або купують дитячі журнали. Інші діти (28,8% хлопчиків і 45,0% дівчаток) із задоволенням розглядають картинки та рекламу в журналах для дорослих, що негативно впливає на формування їх духовного ідеалу. Окрім того, існує певна частина родин (10,0%), де батьки не знають, які улюблені книги і журнали їх сина чи доньки.

Анкетування батьків, також, показало, що діти надають перевагу сучасній популярній музиці (42,5% дітей). Пісні з мультфільмів (11,2%), українські пісні (7,5%), класичну музику (3,8%) слухає не значна частина молодших школярів. Однак є діти, яким до вподоби шансон (8,8%) або реп (6,2%). Молодші школярі (33,7% батьків і 20,0% вчителів) слухають музику по радіо, особливо, коли їдуть із батьками в машині; дивляться музичні відеокліпи по телебаченню (27,5% батьків і 45,0% вчителів), у комп'ютерній мережі (18,8% батьків і 35,0% вчителів). Разом з цим, є родини, які взагалі не знають, яка музика та пісні подобаються їх дітям (20,0%).

Цікавими виявилися відповіді батьків про те, які улюблені фільми та мультфільми їх сина чи доньки. До пріоритетних батьки зазначали як вітчизняні (11,2%), так і зарубіжні (88,8%) фільми та мультфільми. Як бачимо з наведених даних, діти надають перевагу кінопродукції та анімації іноземного виробництва, з нав'язуванням їх цінностей, ідеалів, як правило, не орієнтованій на українську культуру та не адаптованій до менталітету наших ідеалів, системи цінностей та традицій.

Переважна більшість сучасних фільмів та мультфільмів не несуть ніяких виховних завдань. Проблемою є спотворені образи персонажів, яких діти часто наслідують. Сидячи перед телевизором, дитина бачить лише агресивні дії, не вгадує їх мотивів і схильна приймати це за норму, зразок, якого потрібно наслідувати. Багаторазове повторення сцен садизму, коли герой

фільму чи мультфільму заподіює комусь біль, викликає у дітей фіксацію на агресії і сприяє виробленню відповідних моделей поведінки. Діти повторюють усе те, що проглядають на екранах, ідентифікуючи себе із негативним героєм, якого ніяк на екрані не засуджують, діти йому наслідують і засвоюють його агресивні моделі поведінки. Окрім того, якщо на основі уже наявних уявлень про красу та добро вливати картинки садизму, то цим самим розмиваються уже сформовані уявлення.

На телеекрані та у комп'ютерній мережі дитина може побачити вбивць, гвалтівників, маніяків, вампірів, небіжчиків, літаючих суперменів, «збоченців», жадливіх монстрів, чаклунів та інших персонажів, спілкування з якими ніколи не вибрали б у реальному житті. Такими героями заповнені сучасні бойовики та трилери, які у відсутності батьків, чи разом з ними, проглядають діти.

Дітям подобаються спецефекти, сюжети з бійками, лайками, «крутими словами», грубі та вульгарні герої. Вбиваючи, у комп'ютерних іграх, діти відчують почуття задоволення, подумки переступаючи моральні норми. Вбиваючи і пригнічуючи, дитина не переживає звичайних людських емоцій, навпаки, звичні почуття тут спотворені, замість них дитина отримує задоволення від удару, образи, власної вседозволеності. Проте, на відміну від дорослого, молодші школярі ще не чітко розрізняють мистецтво і реальність. Підсвідомість дітей ще не захищена життєвим досвідом, що дозволяє відмежовувати реальне й умовне. У дитини все побачене – це реальність, яка відображається на все її життя. Екран телевізора з насильством світу дорослих замінив мам і бабусь, читання, прилучення до справжньої культури. Звідси, зростання емоційних і психічних розладів, депресій, невмотивованої жорстокості у дітей. Тому, будь-яку телепродукцію, правильно дивитися з дорослими, за таких умов відбувається певна установка: дітям пояснюють, добре чи погано чинить той, чи інший герой, коментують саму ситуацію. Батьки мають ретельно відбирати телепродукцію для своїх дітей, і по можливості, дивитися усе разом із дітьми, адже жоден фільм, мультфільм чи комп'ютерна гра, навіть самі повчальні, не можуть замінити дітям спілкування з дорослими. Дітям

необхідно відчувати любов батьків, їх ласку, увагу, підтримку і присутність. В іншому випадку, зросте динаміка впевненості у тому, що можна вбивати, завдавати шкоди іншим.

Отже, телебачення та комп'ютерна мережа, різними способами, вільно чи мимовільно, кодують поведінку дітей, змушуючи їх жити за законами екранного світу. Переважна їх більшість, негативно впливають на формування уявлень про духовний ідеал дітей, формують у дітей схильність до агресії, залежностей, психічних розладів тощо. Діти не мають зразків для ідентифікації, в зв'язку з цим, на нашу думку, дуже важливо не допускати безконтрольного перегляду дітьми анімаційної продукції та комп'ютерної мережі. Дорослі повинні більше уваги приділяти тому, що дитина дивиться, чим захоплюється, кого наслідує.

При надмірному та безконтрольному перегляді телебачення і комп'ютерних ігор дитина може переживати негативні емоційні стани, що закріплюються у структурі її емоційної сфери, здійснює негативний вплив на її розвиток та спричиняє різного роду деформації у формуванні особистості. Відповідно ті діти, що мають виражені негативні показники, вимагають впливу цілеспрямованої системної роботи психологів, батьків, учителів, вихователів спрямованої на корекцію розвитку довільності їх емоційної регуляції з врахуванням дії соціально-психологічних умов формування уявлень про духовний ідеал у дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Маляр О. І. Довільність емоційної регуляції та чинники її розвитку у молодших школярів : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / Маляр Олена Іванівна – Київ, 2015. – 279 с.
2. Подкопаєва Ю.В. Соціально-психологічні умови формування уявлень про духовний ідеал у дітей молодшого шкільного віку : монографія / Ю. В. Подкопаєва. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2017. – 248 с.
3. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. Райс. – СПб. : Издательство «Питер», 2000. – 656 с.